

OHAR PAREA LIZARDIren ITURRIEZ

Jon Kortazar

Gerra aurreko olerkigintzari buruzko interesa, irakurketa eta ikerketa indartzen ari zaizkigu aurten. Eta interes hori iturrien arazoarekin lotua datorkigu.

Iturri-arazo honetan beti izan dira desberdin Lauaxeta eta Lizardi: lehenengoa influentziaz zipriztindua agertzen zaigun bezala¹, bigarrenari ez zaio aitamarik ezagutzen. Mitxelenaren eritziak («No se le observan precedentes conocidos»²) pisu handia izan du alor honetan, nahiz eta esaldiak subjektibitatea onartzen duen eta Sally Prodhomme Lizardiren hasiera bateko itzulpen bateko idazletzat aipatu (honetan oker dabilela uste dut: itzultzailea Lauaxeta izan bait zen, eta Lizardirenik ez bait dugu ezagutzen).

Luis Mari Muxikaren duela gutxiko artikulu batek³ Lizardiren iturri klasiko eta topikoen ikerketa egin du. Influentziok batez ere antologia konkretu batetik sortuak lirasteke, eta Muxikak ez luke, ondo ulertu badut behintzat, simbolismoaren eraginik onartuko: A. Lertxundiren intuizioa expreski ukatzen da, eta, ezaguna denez, honek simbolismoan pentsatzen du Lizardiren iturriak aztertu orduan.

Gure aldetik, gerra aurreko poesiaren konplexutasunean sinestera behartuak aurkitzen gara gu. Ez bait da kasualitatea idazleok irakurtzen duten guztia, eta are gutxiago horien guraria: euskal poesia Europarekin lotzekoa, alegia, poesia modernoa lortzekoa. Gurean baino askoz gehiago irakurtzen zen garaian, beharrezkoa deritzot konplexutasuna eta eraginak aztertzeari.

1. LIZARDI ETA VERLAINE: ARAZO PRAKTIKO BAT

Hipotesien oinarri bezala ondo datoz datuak: argigarri izan da-kiguke Lizardiren «Asaba zarren baratza» Verlaine-ren poema honekin konparatzea:

TROIS ANS APRÈS

Ayant poussé la porte étroite qui chancelle,
Je me suis promené dans le petit jardin
Qu'éclairirait doucement le soleil du matin
Pailletant chaque fleur d'une humede étincelle

Rien n'a changé. J'ai tout revu: l'humble tonnelle
De vigne folle avec les chaises de rotin...
Le jet d'eau fait toujours son murmure argentin
Et le vieux tremble sa plainte sempiternelle.

Les roses comme avant palpitent; comme avant,
Les grands lys orgueilleux se balancent au vent,
Chaque alouette qui va et vient m'est connue.

Même j'ai retrouvé debout la Velléda,
Dont le plâtre s'écaille au bout de l'avenue,
— Grêle, parmi l'odeur fade du réséda.

Lizardiren poemak Verlaine-ren honi jarraitzen diona argiegi agertzen zaigulakoan nago: ez da kopia hutsa, jakina, poemaren birsorketa baino. Iturri-arazoaz, ordea, Verlaine-ren poema Lizardirenaren atxakia izan delakoaz ez dago dudarik.

Lizardik argumentua hartzen dio olerki honi: hiru urteren bu-ruan baratzer a heltzea, atea zabaltzea, aurkitu bezala deskribatzea eta, azkenik, baratze-erdian atsoa aurkitzea Lizardigan, jainkosa zelta —Velléda— Verlaine-rengan.

Baina Lizardik hiru aldaketa nagusi egin dizkio:

1. Sinbologiaren irakurketa: orain arte, sinbolistatzat hartu izan dugu Lizardi, baina sinbolistek egiten ez duten zerbait egiten digu beti: sinboloak poemaren azken aldean azaldu. Eta hori ez da sinbolismoaren jokabidea, poeta alegorikoena baino. Sinbolistek aske uzten dute irakurlearen interpreta-zioa; Lizardik, berriz, berea, idazlearena, azaltzen du.
2. Elementuen euskalduntzea: Jainkosa zelta amona euskaldu-na bihurtu du. Baina ezaugarri hau hirugarren aldaketaren adierazle baino ez dugu.
3. Errealitate-jokaera. Lizardiri egiazko erreferenteak gusta-tzen zaizkio poemak osatzeko. Errealitateak bultzatzen du «Asaba zarren baratza» poema ere. Lizardiren errealismo—zaletasuna ederki azaldu zuen Lauaxetak: «Ormuzko perlak edo Chinako loreak ez ditut ezagutzen, leen bezin ilun nago. Gizonaren sudurrak Txindoki irudi esan adidazute, ederki ulertuko»⁴.

2. LIZARDI ETA MARAGALL: TEORIAZKO ARAZO BAT

«Onen antzeko olerkari bat Catalunyan dute: Maragall»⁵ esa-tean, Lizardiren iturriez bideak zabaltzen zituen Lauaxetak. Lizar-diren lanak Maragall-en *Pirinenques* gogoratzen zion. Nik ez dut oraindik eragin formalik aurkitu idazle bien artean. Orduan, zer-gatik zioen hori Lauaxetak? Agian, izpiritu bera sumatzen zuelako biengan; baina izpirituaren arazoak ezin dira ondo neurtu. Edo, agian, inpresionismo—kutsu bera aurkitzen zien. Eta ez zen urruti ibili: Maragall-en estetika eta Lizardiren praktika hurbil daude⁶.

Maragall ere panteista dugu. Izadia berrinterpretatu— eta berri-rakurri—zale. Beti izadiaren idazle. Lizardi izan zen moduan.

Maragall, Novalis-en jarraitzaile zen. Eta hona hemen zer dio-

en Novalis-ek: «Gogoak askatzen duen Jainkoaren harri magikoa dugu Izadia». Izadia, gizonak irakurtzeko egina dago filosofoaren-tzat; eta olerkariak izadiaren irakurle bihurtu beharko du. Hori uste zuen Maragall-ek, eta horixe bera, nik uste, Lizardik ere.

Guzti honek, bigarren hipotesi bat sortzera garamatza: ez ote zitzaizkion berdintsuak iruditu Lauaxetari, azken batean biengan Novalis-en estetikaren eragina sumatzen zuelako? Novalis-ek Euskal Herrian izan zuen indarra, nahiz indarrrik eza, ezagutzeko ez dugu oraindik bide handirik, Lauaxetaren aitormenez at: «Horatius zuretzat emongo deusut [Orixerentzat], Keats, Novalis edo beste bategaitik»⁷.

Gaiaren konplexutasuna gero eta handiagoa agertzen bazaigu ere, interesgarria deritzagu Novalis-en estetikaren eraginari arreta gehiagoz begiratzeari; zeren, goiko aforismoaren jarraitzaile, bai bait ditu beste eritzi batzuk: Novalis-en ustetan, Jainkoa era bitan agertzen da izadian, beste gabe eta kontzienteki. Bigarren hau gerta dadin, gizon-irakurle bat behar da. Ez ote du Lizardik gizon-irakurle horren egitekoa betetzen? Ez ote du izadia irakurtzen? Elementuei sinbolizazio alegorikoa eransten? Poemetako sinboloen eta alegorien azalpena textuan bertan ematen duenean, badirudi Lizardik bere irakurketa denoi eskaini nahi digula. Beraz, jabetzen dela bere egitekoaz, honen kontzientzia argia duela.

Arrazoi zuen Lauaxetak: ez daude hain urruti, Novalis kontutan izanik, Maragall eta Lizardi.

J.K.

SARASOLA. I.: «Hitzaurrea», in: ARESTI, G.: *Obra guztiak*, Kriselu, Donostia 1976.

¹ KORTAZAR, J.: «Lauaxetaren prosa lana», in: LAUAXETA: *Azalpenak*, Labayru, Bilbo 1982.

² IBARZABAL, E.: *Koldo Mitxelena*, Erein, Donostia 1977, 56 or.

³ MUXIKA, L.M.: «Influentzi aztarna batzuk Lizardiren lirikan», in: *Jakin* 25, 1982, 131-151 or.

⁴ LAUAXETA: *op. cit.*, 155 or.

⁵ LAUAXETA: *op. cit.*, 151 or. Textu berean, Leopardi ere gogoratzen du; baina italiarraren influentziak Lizardigan dudazkoagoa dirudi, aipatzen den textuak ez bait du Lizardiren texturik azaltzen; bai, ostera, Lauaxetaren *Ondartzan*. Keats ere aipatzen du inoiz; baina Keats-en eragina beste batean aztertu beharko da.

⁶ TRIAS, E.: *El pensament de Joan Maragall*, Ed., 62, Barcelona 1982.

⁷ LAUAXETA: *op. cit.*, 135 or.

DOS NOTAS SOBRE LAS FUENTES DE LIZARDI DEUX NOTES SUR LES SOURCES DE LIZARDI

Estas notas se refieren al problema de las posibles fuentes de la poesía de Lizardi, tomando pie de las diversas opiniones al respecto (Mitxelena, L.M. Muxika, A. Lertxundi).

1. Lizardi y Verlaine: una cuestión práctica

Se compara «Asaba zarren baratza» con otro poema de Verlaine. El poema de Lizardi se diferencia, por su simbolismo que es explicado dentro del mismo poema, por la euskaldunización de los elementos, y por el gusto del realismo.

2. Lizardi y Maragall: una cuestión teórica

Ya Lauaxeta apreció cierta semejanza entre el poeta catalán Maragall y Lizardi. Esta intuición de Lauaxeta se puede explicar por doble hipótesis: 1) ambos estarían influenciados por el impresionismo, y ambos son poetas de la Naturaleza; 2) El influjo de Novalis en Maragall y en la poesía vasca de la preguerra explicaría las semejanzas de los dos poetas. Se debería ahondar más en la influencia de la estética de Novalis en Lizardi.

Ces notes se réfèrent aux éventuelles sources de Lizardi et sont fondées sur les différentes opinions émises à ce propos (Mitxelena, L.M. Muxika, A. Lertxundi).

1. Lizardi et Verlaine: une question pratique

On compare «Asaba zarren baratza» à un autre poème de Verlaine. Le poème de Lizardi en diffère par son symbolisme qui est expliqué à l'intérieur du poème même, par l'euskaldunisation des éléments et par le goût du réalisme.

2. Lizardi et Maragall: une question théorique

Lauaxeta déjà trouva une certaine ressemblance entre le poète catalan Maragall et Lizardi. Deux hypothèses expliquent cette intuition de Lauaxeta: 1) tous les deux seraient influencés par l'impressionnisme, et tous les deux sont des poètes de la nature; 2) l'influence de Novalis sur Maragall et dans la poésie basque de l'après-guerre expliquerait les ressemblances entre les deux poètes. Il faudrait faire une étude plus approfondie sur l'influence de l'esthétique de Novalis chez Lizardi.